

FIIA 15/2014

COMMENT

Bart Gaens
Vanhempi tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Japani sallii itselleen kollektiivisen itsepuolustuksen > Perustuslain uudelleentulkinta kytkeytyy muihin muutoksiin Japanin puolustuspolitiikassa

Japanin hallitus on tulkinnut maan perustuslakia uudelleen hyväksymällä maalle oikeuden kollektiiviseen itsepuolustukseen. Vaikka muutos vaikuttaa merkitykseltään vähäiseltä, yhdessä muiden viimeaikaisten puolustuspoliittisten uudistusten kanssa se uhkaa kiihdyttää Aasian maiden varustelukilpaa.

Heinäkuun alussa pääministeri Shinzō Aben hallitus päätti virallisesti uudesta tulkinnasta koskien Japanin perustuslain tunnettua ”pasifistista” 9. artiklaa. Päätöksen tarkoituksena on sallia Japanille oikeus kollektiiviseen itsepuolustukseen. Käytännössä muutos tarkoittaa, että Japanin on jatkossa tiettyjen reunaehtojen vallitessa mahdollista tarjota sotilaallista apua hyökkäyksen kohteeksi joutuneille liittolaisilleen tai puolustaa muiden maiden joukkoja YK-operatioissa.

Hallituksen linjaus on nostanut Japanissa uudelleen pintaan perustuslakia koskevan poliittisen kiistelyn: kriitikot valittelevat 9. artiklan ”kuolemaa”, kun taas toinen leiri väkkuuttaa, ettei uudelleentulkinnasta seuraa mitään perustavanlaatuisia muutoksia ainakaan lähitulevaisuudessa.

Tokion uuden linjan takana on kolme tekijää. Ensinnäkin kollektiivinen itsepuolustus on pääministeri Aben mukaan keskeinen keino Japanin ja sen kansalaisten suojelemiseksi alueellisilta turvallisuusuhkilta. Näitä uhkakuvia luovat Kiinan itsevarmuus ja Pohjois-Korean arvaamattomuus.

Uusi tulkinta mahdollistaa lisääntyneen yhteistyön liittolaisten – ennen kaikkea Yhdysvaltain – kanssa ja helpottaa myös vähemmän

muodollisten liittolaisuhteiden solmimisen esimerkiksi Intian ja Australian kaltaisten maiden kanssa. Japani voi lisätä yhteistyötään myös Naton kanssa.

Kollektiivinen itsepuolustus tarjoaa Abelle tilaisuuden edistää hänen visioimaansa ”demokraattista turvallisuustimanttia” eli Japanin, Yhdysvaltain, Australian ja Intian muodostamaa liittoumaa. Viimeksi kuluneen vuoden aikana Japani on selvästi lisännyt turvallisuusyhteistyötä näiden kolmen maan kanssa jakamalla sotilasteknologiaa, tekemällä asekauppasopimuksia ja suunnittelemalla yhteisiä sotaharjoituksia.

Toinen tärkeä tekijä on Yhdysvaltain painostus. Yhdysvalloilla oli merkittävä rooli, kun Japanin vuoden 1946 perustuslakia laadittiin, ja tämä näkyy niin perustuslain tyyli- ja sisällössä, hyväksymisprosessissa kuin sen pasifistisessa luonteessa. Yhtä kaikki Yhdysvallat on jo 1950-luvun alusta lähtien painostanut Japania ottamaan aktiivisemmän roolin ja kehittämään puolustuskykyään. Japanin puolustusvoimien edeltäjä, kansallinen poliisireservi, luotiin sekin vuonna 1950 Yhdysvaltain painostuksesta.

Viime vuosina Yhdysvallat on pyrkinyt aktiivisesti vahvistamaan puolustusyhteistyötä Japanin kanssa.

Yhdysvallat haluaisi esimerkiksi yhteisen ohjuspuolustusjärjestelmän Japanin kanssa. Kollektiivinen itsepuolustus on tarpeen myös Yhdysvaltain ja Japanin keskinäisen turvallisuusliiton sopimustekstin uusimiseksi, ensi kertaa 17 vuoteen. Tämä työ on määrä saada valmiiksi kuluvan vuoden loppuun mennessä.

Kolmas taustatekijä liittyy Japanin kansalliseen identiteettiin ja sisäpolitiikkaan. Konservatiivipuolueet ovat pyrkineet uudistamaan perustuslakia jo vuodesta 1952 lähtien ja ovat perustelleet tätä sillä, että lakiteksti on Yhdysvaltain sanelema. Kollektiivisen itsepuolustuksen hyväksyminen nähdään osoituksena tasa-arvoisemmasta suhteesta Yhdysvaltojen kanssa. Se antaa Japanille myös itsenäisemmän aseman kansainvälisissä operatioissa, kun japanilaisjoukkojen ei tarvitse turvautua toisten maiden apuun oman turvallisuutensa takaamiseksi.

Perustuslain uudelleentulkinta tulee Japanin parlamentin käsittelyyn syksyn aikana. Sillä voi olla huomattavia seurauksia. Ensinnäkin uusi tulkinta tekee perustuslaista entistäkin kuolleemman kirjaimen. Perustuslain tekstiä ei ole muutettu 67 vuoteen, ja tekstin ja käytännön välillä on aina vallinnut ristiriita.

Perustuslaissa torjutaan voiman käyttöä tai sillä uhkaaminen keinona

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

ratkaista kansainvälisiä kiistoja. Japani on kuitenkin todennut, että sillä on suvereenina valtiona oikeus puolustaa itseään vähimmällä tarvittavalla voimankäytöllä. Ja vaikka perustuslaissa sanotaan, että Japani ei saa ylläpitää maa-, meri- tai ilma-voimia eikä muita välineitä sodan käymiseksi, käytännössä maalla kuitenkin on kaikki aselajit kattavat puolustusvoimat. Virallisesti kyse on poliisivoimista, mutta Japanilla on maailman seitsemänneksi suurin puolustusbudjetti.

Japanin itsepuolustusvoimat perustettiin vuonna 1954, ja siitä lähtien maan hallitusten kantana on ollut, että kollektiivinen itsepuolustus rikkoisi sääntöä ”vähimmästä tarvittavasta voimankäytöstä” ja olisi siten perustuslain vastaista. Kysymys kuuluu: voiko sotilaallinen apu toiselle maalle tilanteessa, jossa Japani itse ei ole hyökkäyksen kohteena, sopia yhteen sen perustuslain vaatimuksen kanssa, jossa torjutaan voimankäyttö keinona ratkaista kansainvälisiä kiistoja? Aben hallituksen linjaus voi venyttää perustuslain tulkintaa liian pitkälle.

Uudella tulkinnalla voi olla myös kauaskantoisia seurauksia alueelliselle vakaudelle. Se liittyy kiinteästi muihin Japanin viimeaikaisiin puolustuspoliittisiin uudistuksiin: puolustusbudjettia on

kohdennettu uudelleen; maahan on luotu Yhdysvaltain mallin mukainen kansallinen turvallisuusneuvosto; asiakirjajulkisuutta on heikennetty uudella lailla; ja aiempi aseiden ja sotateknologian vientiä ja yhteistä kehitystyötä koskeva kiello on kumottu.

Japani ei ole lähitulevaisuudessa rakentamassa itselleen sotilaallisen hyökkäyksen mahdollistavia asevoimia, mutta Japani ja Yhdysvallat ovat jo aloittaneet epäviralliset keskustelut hyökkäyskyvyn kehittämisestä. Tämä heijastelee Japanin hallituksen halua tehdä puolustusvoimista ”dynaamisemmat ja itsevarmemmat”. Kun kollektiivisen itsepuolustuksen kytkee Japanin muihin puolustuspoliittisiin uudistuksiin, se tulee kiihdyttämään entisestään Aasian maiden varustelukilpaa.